

ŠKOLA PRO MORAVU – výstava ke 100. výročí založení VUT v Brně

„Podle výnosu ministerstva kultu a vyučování ze dne 26. září 1899

číslo 2082/m.k.v. ráčilo Jeho cis. a král. Apoštolské

Veličenstvo Nejvyšším rozhodnutím ze dne 19. září 1899 zřízení české vysoké školy technické v Brně nejmilostivěji schváliti. Dne 1. listopadu 1899 otevře se tudíž 1. ročník odboru stavitelského inženýrství při této vysoké škole...“

Tak přesně těmito slovy to tehdy před 100 lety pro nynější Vysoké učení technické (Brno University of Technology) v Brně započalo. Jeho Apoštolské Veličenstvo, císař a český král František Josef I. tak povolil Moravě první, a až do roku 1918 také jedinou českou vysokou školu.

Výstava pro Moravu – Moravské zemské muzeum, Dietrichsteinský palác – přibližuje stoletou historii VUT. Škola zahájila činnost v listopadu 1899 a od té doby připravuje absolventy; pro srovnání: v roce 1899/1900 studovalo ve škole 55 posluchačů, o sto let později, v akademickém roce 1998/1999 to bylo již 14 916 posluchačů. Škole se nevyhýbaly problémy a dvakrát jí hrozil zánik, poprvé v roce 1939, kdy se – jako ostatní české vysoké školy – stala obětí nacistického násilí, byla zavřena a mnoho jejích posluchačů uvězněno. Podruhé jí hrozil zánik v roce 1951, a opět to byl totalitní režim, který školu ohrozil, tentokrát komunistický. Česká vysoká škola technická dra. Edvarda Beneše – jak zněl její tehdejší oficiální název – byla zrušena a její budovy i vybavení předány nově založené Vojenské technické akademii. Ale současně byla založena Vysoká škola stavitelství v Brně, která se tak mohla stát, a také stala, pokračovatelkou tradice České vysoké školy technické v Brně.

O tomhle a mnohém dalším – vždyť sto let je pořádně dlouhá doba – je výstava v Moravském zemském muzeu. Její úvodní část je věnována historickému vývoji. Druhá část potom přibližuje současný stav školy, výsledky její vzdělávací a vlastní tvůrčí činnosti a poskytuje rovněž představu o možnostech studia. Na výstavě lze spatřit celou řadu unikátních památek, dobových fotografií i archivních dokumentů: například původní Edisonovu elektroinstalaci brněnského Mahenova divadla, historické učební pomůcky, modely a projekty staveb a další zajímavosti. A o tom je také naše dnešní mimořádná příloha.

Součástí výstavy je i malé exploratorium Technika hrou. V jejím mottu jsou slova Alberta Einsteina: „Zajímavý experiment je sám o sobě cennější než 20 vzorců, vzniklých v našich myslích; je obzvláště důležité, aby mladá mysl, která musí nejprve najít svou cestu ve světě jevů, byla úplně chráněna před vzorci.“ Lze dodat, že vzorce nemohou žáci a studenti bez experimentování pochopit. Bez experimentování se dokonce nenaučí abstraktně myslet. Takový je závěr dlouhého a důkladného epistemologického výzkumu. Malé exploratorium je pokusem o oživení důležité činnosti na našich školách. Je skromnou obdobou velkých exploratorií v Paříži či San Francisku, aby inspirovalo učitele, žáky a studenty k experimentování nejen v našich chudých školách, ale i doma. Tuto výstavu připravilo Dětské muzeum a VUT v Brně ve spolupráci s nadací Schola Ludus Bratislava a firmou VVS Brno.

Ředitel Moravského zemského muzea Dr. Šuleř ocenil práci tvůrců výstavy, zejména scénáristy Dr. J. Pernese a týmu pracovníků VUT vedenému Doc. Ing. Arch. Šindlarem. Výstavě se podařilo daleko překročit rámec výstav podobného charakteru.

Rektor VUT Prof. Ing. Petr Vavřín, DrSc. v krátkém projevu uvedl: „Když jsme se začali zabývat myšlenkou, že k významnému jubileu VUT se pokusíme uspořádat výstavu, sledovali jsme tři základní cíle. Prvním bylo pochopitelně uká-

zat historii školy. Ale nejen historii samotné školy, ale ukázat, z jakých souvislostí, z jakých společenských, zemských, teritoriálních kontextů škola vyrůstala, jaké vlivy na ni působily a jak je spojena s prostředím a společností. Druhý cíl byl představit současnost školy a jejich jednotlivých fakult.“ V té souvislosti pak zalitoval, že není v prostorových možnostech vystavit zde třeba ultralehké letadlo, které bylo vyvinuto Fakultou strojního inženýrství a dnes se exportuje do celého světa. Že není možno zde vystavit nádherné stavby vyprojektované Fakultou stavební. A naopak vystavení chipů (které by zase nikdo neviděl) Fakulty elektrotechnické by asi rovněž nebylo to nejlepší. „Něméně se domnívám,“ pokračoval pan rektor, „že hlavní smysl, ukázat a prezentovat současnost VUT se podařilo. Třetí záměr potom sledoval motivaci. Motivaci mladých k tomu, aby přišli na VUT. Celosvětově si technické školy stěžují na pokles zájmů. VUT nemá na žádné fakultě nedostatek studentů, ale ne stejné kvalitních a ne nejvyšších. Společnost může v ostré světové konkurenci obstát jen tehdy, dokáže-li se s maximální efektivitou postarat o své talenty, o nejlepší mozky, a schopnosti mladých lidí. A to je možno jedině tehdy, když se touhy mladého člověka, možná i ještě dítěte, setkají s tím, co je školství, a zejména vysoké, schopno nabídnout. A to je smyslem výstavy Technika hrou.“ /say/

Na snímku zleva rektor Vysokého učení technického v Brně Prof. Ing. Petr Vavřín, DrSc., ředitel Moravského zemského muzea v Brně Dr. Petr Šuleř a scénárista výstavy „Škola pro Moravu“ Dr. Jiří Pernes, mohou být na to, co společně s týmem pracovníků VUT a dalších spolupracovníků dokázali, opravdu hrdí.

Na vernisáži výstavy se představil jeden z významných absolventů školy Ing. Dlouhý, zakladatel a vedoucí představitel středoevropského souboru bicích nástrojů „Dama-Dama“, se svojí skladbou „Vlnoplochy“. Jeho produkce tak mimořádek potvrdila slova o nezbytnosti experimentování cestou k něčemu nepoznanému, za hranice známého, někam, kam už nevedou vyšlapané cestičky.

Výstava „Technika hrou“ byla určena především mladým návštěvníkům muzea, ale jejímu kouzlu neodolali ani pan prorektor Doc. RNDr. Petr Dub, CSc. a paní RNDr. Katarína Teplanová, CSc., ředitelka nadace Schola Ludus při matematicko-fyzikální fakultě UK Bratislava, která pro tuto výstavu zapůjčila část expozice.

Čelní stěna expozice věnované historii školy patřila portrétům všech rektorů, kteří stanuli v jejím čele od počátku její existence. Od prvního, Prof. PhDr. Karla Zahradníka (1899–1901), přes Prof. Ing. Dr. techn. Vojtěcha Mencla, DrSc. (1951–53), jenž se významně zasloužil o zřízení české vysoké školy stavitelství a tím i o udržení tradic české vysoké školy technické v Brně, až po současného, v pořadí již 50. rektora Prof. Ing. Petra Vavřína, DrSc., který přivedl školu až na počátek druhého století její existence na samém prahu vstupu do třetího tisíciletí.

K exponátům výstavy patří také model konstrukce pavilonu „Z“ brněnského výstaviště. Odvážná a vznosná klenba pavilonu dodnes vzbuzuje svoji velikostí obdiv nesčetných návštěvníků a vystavovatelů ze všech koutů světa.

Že fyzikální experimenty poskytují – přes svůj technický charakter – mnohdy velmi silné estetické zážitky, dokazuje například tento snímek – ve svém principu experiment, prokazující šroubovitý pohyb kapaliny lehčí než voda a s ní nesmisitelný, překlopíme-li celé zařízení opačným směrem.

Tímto snímkem vás na výstavu „Škola pro moravu“ i její součást „Technika hrou“ zve rektor stoletého VUT v Brně Prof. Ing. Petr Vavříň, DrSc.

Pohled do části expozice výstavy „Technika hrou“ ukazuje, že zajímavé fyzikální experimentování přilákalo pozornost více účastníků vernisáže.

Součástí výstavy byl také obraz JUDr. Václava Hraběte z Kounic. Tento šlechtic v roce 1908, u příležitosti své svatby s Josefou Horovou, věnoval palác na dnešní ulici Kounicově a Brandlově českým studentům v Brně. Z jeho výnosu měla být pro posluchače české vysoké školy technické v Brně postavena vysokoškolská kolej. Vybudování této koleje – nesoucí dodnes jeho jméno – se však její mecenáš nedomohl. Zemřel v roce 1913 v Uherském Brodě. Kolej, která byla otevřena v roce 1923.

Autorka fotografií v této příloze a na obálce tohoto čísla: A. Pecková.

Jiří PERNES: „ŠKOLA PRO MORAVU“

Ne náhodou byl Dr. Jiří Pernes autorem scénáře výstavy „Škola pro Moravu“. Vždyť kdo jiný, než odborník, který o historii – a nejen školy – ví dokonale a do nejmenších podrobností, by mohl výstavu připravit po ideové stránce dokonaleji. Stejnomená kniha, s podtitulem „100 let Vysokého učení technického v Brně“, není vůbec nudnou literaturou faktu, byť fakta v ní hrají nejdůležitější roli. Ale i fakta, data, jména, události a souvislosti lze podat formou přitažlivou nejen pro odborníky, ale pro doslova všechny vrstvy populace. A takové ambice kniha, vydaná v nakladatelství VUTIUM ke stoletému jubileu VUT, nesporně má. Stačí nahlédnout do obsahu: Morava, země vzdělaná – úvod se vrací až do období Velkomoravské říše. A pak další

části – Boj o českou vysokou školu na Moravě, S císařovým jménem v názvu, Ve svobodném státě, Od poroby k nesvobodě, Na pokraji zániku, Období nového rozmachu, až k poslední kapitole Veřejná vysoká škola univerzitního typu, vypovídají o historii, která nebyla jednoduchá, jak ostatně autor zmiňuje v samotném závěru: „Stoletá historie české vysoké školy technické v Brně je bohatá a pohnutá. Během ní – vzdor všem protivenstvím, s nimiž se škola musela vypořádat a jež ji nejednou dostaly na samý práh zániku – dosáhla velkých úspěchů. Nezbyvá, než jí přát, aby druhé století její existence bylo úspěšné neméně.“

Myslíme si, že více než povídání vám napoví ukázka z jejího začátku.

Kořeny vzdělanosti na Moravě sahají velmi hluboko do minulosti, vlastně až do období Velkomoravské říše před tisíci lety. Morava přijala křesťanství již v 9. století zásluhou civilizační mise soluňských bratří Konstantina a Metoděje. Ti přinesli na Moravu nejen víru, ale také písmo a položili základ moravského písemnictví. Na Moravě, která tehdy patřila k nemocnějším státním útvarům v Evropě, dokonce přijal v 70. nebo 80. letech 9. století křesťanský kníže Bořivoj, jehož země byla Moravě podřízena. Souhra nešťastných historických událostí, umocněná náporom kočovných Maďarů, měla za následek zánik moravského státu, ztrátu suverenity naší země a zpomalení jejího hospodářského, stejně jako kulturního vývoje. Morava se stala hříčkou v rukou sousedů, ať již to byli Češi, Poláci či Frankové, kteří nad ní chtěli získat nadvládu.

Od 11. století je Morava součástí českého státu a tato skutečnost ovlivňuje její vývoj zásadním způsobem. Pro Čechy bylo získání Moravy neobyčejně významné. Profesor brněnské filozofické fakulty dr. Josef Válka o tom napsal: „Je nesporné, že připojení Moravy k přemyslovskému státu mělo pro postavení českého státu v Evropě a v říši i pro vnitřní dynamiku jeho dějin epochální význam. Čechy překonaly svou geografickou uzavřenost, přemyslovský stát se otevřel do dunajského prostoru, a tím získal předpoklady pro mocenskou politiku, která se ovšem projevila až později.“

Morava však v českém státě zůstávala jen „vedlejší“ zemí. Čeští králové sem odkládali své druhorozené syny jako vládců méně významných úředů, zatímco moc, bohatství i sláva se soustřeďují především do Prahy a do Čech. Vývoj na

Moravě je od té doby pomalejší a jaksi méně okázalý. Nelze však říci, že Morava by byla zemí zaostalejší či méně kulturní než Čechy. Naopak, z Moravy pochází přední představitel naší národní vzdělanosti, Jan Amos Komenský, který dokonce bývá nazýván „učitelem národů“. V moravských Kralicích spatřilo světlo světa dílo, které ovlivňuje dodnes podobu spisovné češtiny.

V Čechách vznikla univerzita v roce 1348, na Moravě až o více než dvě stě let později. Roku 1566 založil biskup Vilém Prusinovský z Víckova v Olomouci jezuitskou kolej, spojenou se seminářem a konviktem pro šlechtický dorost. Protože byl zapřísáhlým nepřítelem všech reformačních snah, chtěl, aby se toto učiliště stalo místem, z něž by vycházely zástupy mladých lidí, naplněných stejně jako on pevnou, neústupnou vírou. Proto se olomoucké učiliště těšilo podpoře katolické církve a v roce 1581 se změnilo v univerzitu, nazývanou Collegium nordicum. Největšího rozkvětu dosáhla v době pobělohorské, kdy vítězí katolická církev potřebovala nové a nové stoupence, kteří by jí pomohli zbavit obyvatele českých zemí vzpomínek na „kacířskou“ minulost. V roce 1724 byla při ní zřízena také stavovská akademie a její význam rostl. Není se tedy co divit, že to byla právě Olomouc, v níž roku 1747 vznikla Societas incognitorum – první učená společnost v rakouské monarchii. Existovala sice jen do roku 1751, ale stala se vzorem pro zakládání učených společností také v jiných korunních zemích a v jiných městech habsburské říše.

Pod vlivem olomoucké učené společnosti vznikla v Brně roku 1770 Moravskoslezská společnost pro povznesení

orby, přírodovědy a vlastivědy, která přispívala jednak k dokumentaci poměrů v zemi, ale také a především k šíření obecně užitečných znalostí. Významným impulsem pro činnost této společnosti bylo založení prvního zemského muzea v Rakousku, k němuž došlo roku 1812. Muzeum vzniklo ve Štýrském Hradci z iniciativy a díky mimořádnému úsilí arcivévodě Jana, mladšího bratra tehdy panujícího císaře Františka I., za přispění štýrského zemského sněmu.

Vědecký a vzdělávací program nového ústavu byl do té míry inspirující, že brzy vzbudil ohlas i v jiných zemích monarchie. Tou první byla Morava. A protože v jejích hranicích nežil žádný z arcivévodů, který by se tohoto úkolu chtěl ujmout, chopili se jej moravští stavové sami. Z iniciativy představitelů Moravskoslezské společnosti pro povznesení orby, přírodovědy a vlastivědy Hugona starohraběte Salm-Reifferscheidta, který byl jejím předsedou, Josefa hraběte Auersperga, nejvyššího komořího zemského v Markrabství moravském a Antonína Bedřicha hraběte Mitrovského, gubernátora Moravy a Slezska, který byl současně protektorem této společnosti, přišel na svět projekt na zřízení národního muzea pro Moravu a Slezsko.

„Lásku k vlasti podporovati znalostí vlasti,“ zdůraznili organizátoři muzea v programovém prohlášení svou hlavní snahu.

(Úryvek z knihy Jiřího Pernese Škola pro Moravu, vydalo VUT v Brně – nakladatelství VUTIUM, 1999, 90 stran, barevné obrázky, formát 26x21 cm. Cena pro studenty a zaměstnance VUT 100 Kč. Prodej nakladatelství VUTIUM, paní J. Novotná, Antonínská 1.)